

יוסי גמזו

ספור לחג החנוכה

דם המכבים

ביום שנתאלמנתי, בחנוכה תשס"ג, הביאה בתי רוויטל מגן-הילדים בשכונת מגורינו חנופיה שדוגמתה לא נזדמן לי עוד לראות, אותה עיצבה במו ידיה הקטנות עיצוב מפתיע. היה זה פן של עץ שמעליו נסתעפו תשעה זרדים גדומים מגזע מנוסר של גפן. אראלה, הגנת הנוטה לאמנות, גילתה זמן קצר לפני חג-האורים פי קבלן מקומי, ניסים בַדש, עומד להקים בית-קומות מפואר על מגרש שהיה פעם פָרם, מגרש שהיה מכוסה כל-כולו בגפנים נטושות שקמלו. מי שמפיר את הגפן יודע שהיא מסתרחת לרוחב, מתוך גזעה האנכי צומחת לה אופקית שיפעה של שָרִיגים בַדמות מנורה שְשָׁלל קנים לה וכל קנה כזה הוא בפוטנציה מין פמוט. אראלה, שלמדה על תכשיטנות ב"בצלאל", הבינה מיד כי מגרש סבוף-גפנים זה טומן בו אוצר פדגוגי: היֶפה עם המועיל, מרחיב-הדעת עם הפראקטי, ובפרט שאותו חג, המזדהר באור נרות, ניצב כבר כמעט על ספנו ממש וילדי הגנים נוהגים כאן לקראת יום כ"ה בכסלו להתקין כל אחד חנופיה המפגינה מקוריות. היא הציעה לקבלן עיסקה תמוהה אך משתלמת: במקום להזמין דחפור שיעקור את הגפנים (מה שהיה אמור לעלות למר בַדש בבוכטה של כסף) תבוא פיתה ט', פיתתו של בנה גיא, ובסכום שהוא רק שלישי מְשֹכֵר-דחפור תכשיר לו שטח לְמיפלצת הנדל"ן שלו העתידה לצמוח על קברן הלא נודע של הגפנים העקורות. כך יִהְיֶה מר בַדש ממגרש חלק וטוב, מישטח של עפר מגולח למשעי משלְדֵי עזבונו של הפרם, וכך יתווסף לקופת פיתה ט' סכום של דמי חנוכה מַמַר בַדש, תמורת הרחקת שָלֵל-גפנים מיותר זה (שֵׁיש בו חומר-גלם להרבה חנופיות).

אמת, חנופיה שהותקנה משָרִיג-גפן אינה מוצר סטנדרטי פחנופיה קנויה. אין בה סימטריות, אין בה ברק מתכתי, אם של בדיל או של פסף – אך יש בה עֲדוּת למידת דמיונו היוצר של הטבע עצמו. נכון, גידול הגפן מן הסתם אינו כולל לימוד תכשיטנות ב"בצלאל" כמו של אראלה. אך גם פֶסֶל דגול כמו הנרי מור או ג'קוֹמְטִי עוד יש לו מה ללמוד מעַרְפְּסִקוֹת פיתולן של דְלִיּוֹת הצמח המופלא הזה, המִיתִי, שפבר שְמַח לבב אנוש לִנְח וּלְלוֹט. מה גם שגפן נְמִיִּית בין שבעת המינים שפורכה במ ארצנו ואין לנו חג יהודי שאינו מתבסס מִיֵּינָה המתוק.

כך או כך, כאמור, גם בתי רוויטל הביאה אותו יום חנופיה מענפי גפן מגן-אראלה אל ביתנו בשכונת גילה מפלי שיעלה אף לשנייה אחת בודדת על דעתה או דעתי כי בו-בזמן, הרחק, בערוצו של ואדי תְלוּל קירות גבוהים של סלע, ימצא בעלי, סרן עוזי עֵילם, את מותו במירדף

הפאטאלי אחר מחבלים שניסה לחסל שם עם צבי'קה, סגנו לפיקוד. מאז חלפו כבר שש שנים, בתי כיום בת עשר, ואני לא נישאתי, גם לא מתכוונת, ושתינו מְכַתְּפוֹת, כמו משפחות רבות של שְׂכּוֹל, את נטל היתמות, האלמנות ואותו פצע שלא מגליד אף פעם גם אם יש תמימים גמורים הסבורים שהשנים הן משפך-פאב שיש בו, כמו חוסם-עורקים מנטאלי, לעצור את הדימום. בתי, נסתבר, מוסיקאלית מאוד ובכך, גם אם חלקית, היא מפגינה את תיסכוליה. נכון שצילילים (ואפילו אם הם ההארמוניים מִפְּל) אינם תחליף לדמות של אב, אך כמו שאני מסיחה את יגון בדידותי בְּטִירְדוֹת המקצוע (רופאת-ילדים ב"הדסה" עין-פָּרָם) כך היא, על קלידי הפסנתר. רשמתי אותה לאקדמיה על שם רופין, ללמוד יסודות ההארמוניה (היא מראה סימנים של פְּשׁוֹן הלחנה וגם זאת מין תחבושת אישית). בחופשת-הקיץ האחרונה לקחנו טיול מאורגן לִפְּטָרָה, היא ואני, כְּמִתְחַהֵל לחלום נעוריו של אביה המת. עוזי אומנם לא זכה בחייו להעיף בו, בפלא זה, עין – אך שְׁתִּינּוּ, אשתו ובתו שהותיר כאן, חזינו בְּאִטְרָאקְצִיָה, איך אומרים, "גם בשבילו".

עוזי גדל, כמו רבים בני דורו, על המיתוס ההירואי-אובדני ההוא של פְּטָרָה, זה של המאצ'ואיזם של אותם עזי-הרוח שעברו לא-חוקית את הגבול והגיעו לשם (ולרוב לא חזרו). אך מאז השלום עם ממלכת ירדן, ניטלה מרבית הנופך הרומאנטי מֵאֶתֶר זה. פְּטָרָה אמנם היא מְעַבֵּר לגבול אך זה גבול שְׂבֹאוֹטוֹבוֹס נוח, רְפוּד-מושבים, ממוזג ומהיר, חוצות אותו כיום קבוצות-תיור בלי שום סיכון. למען האמת לא צר לי כלל על מות המיתוס שלא הייתי כלל שותפת לו גם כשפָּרַח. יש באוצר הסְלֵנֵג שלנו, עד היום הזה, צירוף-מילים מופרך שמקומם אותי כל פעם. מה זה "גדול מהחיים" לעזאזל? אין שום דבר גדול מהם, שום פלוס בעולמנו. לוא היו כל עמי העולם מְפַנְיִמִים זאת לפני כל סיכסוך בְּשָׂדֵה-קֵטל, אפשר מאוד שְׂדוֹת-הקרב שעל פלנטה זאת שבה אנו חיים בחוסר-היגיון פה דראסטי, זרועים מְזַמֵּן במרבדי דגן בְּמִקוֹם גוויות.

פְּטָרָה, המסוּתָתת כל-פולה באבן נובית, כוללת בתחומיה קאטאקומבות נסתרות. פשנכנסנו לאחת מהן אמרה בתי לפתע: "אמא, עכשיו, שָׂרָק שתינו לבד פה, תשמיעי לי, אם לא איכפת לך, צליל בורד של do". עשיתי איפוא פרצונה ופלטתי do שנשמע די פֵּאֶלְצֵטִי. הוא פרח משפתי כגִּזְזֵל מקינו שבקושי מצליח לעוף. "אל תפסיקי!" קראה רוויטל והוסיפה ל־do שלי sol מתוך פִּיָּה. שני הצלילים נתעמתו זה מול זה, מרעידים שם אדוות של הָדִים. ואז, בעוד שְׁתִּינּוּ פולטות, כנזיר הינדואיסטי את לחן ה"מֵאֲנִטְרָה", את ה-do שלי וה-sol שלה, נצטרף בפתאום עוד צליל. זה היה mi שְׂקָט אך ברור בתכלית, אף פי לי עצמי ברור היה שמהו נסתר כאן: אם היינו בְּנִיקְרָה ההיא רק שתינו לבדנו - מהיכן בא הקול השלישי, הנוסף? מי פלט את ה-mi ההוא, מי? רוויטל, שכבר למדה באקדמיה על שם רופין, הסבירה לי: "אמא, אין שום מיסטורין כאן, זה מין צירוף אקוסטי שקוראים לו over tone. תופעה די טיבעית, אם לסמוך על דברי המורה להארמוניה שלנו". והוסיפה מיד, בקריצה ממזרית: "אם זוכרים שהטיבעי הוא בנו החוקי של העל-טיבעי..."

בלילה, כשחזר האוטובוס לירושלים, עצר אותנו מול חברון מחסום צבאי בפביש. חייל שלנו ושוטר מן הרשות הפאלאסטינית עלו על פְּלִי-רְכִבְנוּ וקראו בקול נרגש: "נוסעים נכפדים, אם נמצא ביניכם איזה דוקטור, יואיל נא לומר זאת. יש כאן עניין של חיים או של מוות. אם יש כאן רופא – שִׁקוּם!"

קמתי מיד, מבוהלת קימעה אך כפויה בשבועת-הִיפּוֹקְרָטֵס. זו הפופה על רופא לרפא בלי לשאול לזהות נְזַקְקִיו.

- "איזו רופאה את?" שאל החייל בתופזה והציץ בי, מתוח.

- "רופאה פְּדִיאָטְרִית", אמרתי מיד אבל הוא, מְסַתְּבֵר, לא קלט. כך שמיהרתי לזרוק לו מייד, כמו גלגל-הצללה לטובע, תרגום-בגוף-הסרט: "דוקטורית לילדים." כאן ניאורו פניו כמו אירע לו פתאום גֵס-פֶךְ-שְׁמֵן שפלל לא ציפה לו: "יותר טוב מזה לא יכול כלל להיות", והורה לי לבוא אחריו.

- "מה עם בְּתִי?" שאלתי, "ומה עם האוטובוס?"

- "שניהם יחפו לך כאן עד שנגמור", נזדרז החייל להבטיח.

הרגעתי איפוא את בתי שאותות-דאגה כבר ניכרו בפנייה ותיכף שמעתי את קול הנהג: "לא נזוז בלעדֵיך, גבירתי." זה, החייל שירד לפני וצעד על הכביש לוט-החושך, האיר את דרפי בפנס שקבר לקרני אורות-הדרך של קדמת האוטובוס. כשלוש מאות מטרים מאור פנסיו של האוטו-בוס נתקלנו בפתאום בדמות רועדת. משהו דק, גבעולי ושביר כמו קנה-סוף על שפת ואדי גואה. את הואדי ייצגו דמעותיה שלא נתלוו, במוזר, לשום הגה. כמו איזה סרט אילם עם קלוז-אפ ועם מתח אך לא עם פס-קול. היא חיפתה לרופא, נתחוור, כבר קרוב לשעה, אבודה ונואשת (איך היה צץ לה רופא בשממה הררית ולילית זו פתאום?) אבל אם, כדברי החייל שחיפש לה רופא ולפתע נתקל בי, "יותר טוב מזה לא יכול לל להיות", פלום גם לה צץ בואי פמין נס? תשובה ודאית לא היתה לי, גם זמן לא היה לבירור התשובה. מה שהיה לי, היה לי מאוד, הוא לחץ-החירום של חובתי המדיצינית. היצתי איפוא במראָה מכמיר-לב זה של רטט הדמות הדומעת. ידיה לפתו חבילה של סחבות פילדה החובקת בובה. עד מהרה, כשהחלה אותה הבופה להשמיע קול בכי, נגלה גם תינוק חורוור ואָנמי: ילדה של אותה הילדה...

פיון שמשפחת הווי זכרונם לברכה מוצאה ממַצְרִים, יכולתי לדובב את הורתו המפוחדת של התינוק שלא חדל לדמוע כמו אָמו. היא מסביבות אָל-בוֹרְג', סיפרה. לא ממש מן הכפר, קצת מחוץ לו. מה מיקומו של אותו ה"מחויץ לו"? – את זה התחמקה מלומר. אל-בוֹרְג', חור נידח, לא הרחק מסמוע, הלא היא אַשְׁתְּמוֹעַ הקדומה, המקראית, היא פכר עתיק בדרום-מערבו של הר חברון, ואיך הגיעה עד סביבות חברון משם – פליאה היא. הילד חולה וכבר בן אחד מת לה עוד קדם, היא סחה בכי. יש במאדינת-ח'ליל (היא חברון) אמנם דוקטור, אך לא בשבילה.

"למה לא בשבילך?" הזדרזתי לשאול.

"פי בלי כתובת, בלי רישום, בלי תעודות את לא נחשֶׁבֶת."

"נחשבת למה?"

"לאדם, היא גונחת, "ולנו אין שום כתובת, אין שום בית, כמו חיות."

"איך זה?"

"אנחנו גרים במערה. עם אבי ועם בני, היא אומרת.

"ובעל? אין לך בעל?" כך אני, וכבר נכלמת.

"לא, היא עונה, "הצטרף ל'אל פתח'. ונורה. מרוכי היאהוד."

לכאן, אל המחסום הזה על כביש חברון-בית לחם, הגיעה בְּרָגֶל, עם בנה בחיקה, בין הרים, ואדיות, שְׁדוֹת-קוצים. מישהי, אשת בן-דוד מסמוע, הציצה בבנה ואמרה לה: "איסמעני מני יא סאנא, לפני שָׁמוֹת לך הבן השני תלכי אל היאהוד ותשאלי על המוסֶּתְשָׁפָא (בית-החולים) שקוראים לו 'הדסה', ששם מקבלים כל חולה." הילד משתעל וכל שיעול שלו משמיע צליל של קונבולה (פצצה) שיוצאת מקנה של תותח-ראמאדאן. מי מגדל ילדים בניקרה אפלה וטחובה פה בואדי? רק מטומטם שמלבד חוסר-מוח גם יש לו, מְלֵעוֹן, חוסר-לב. "רק שקל להיות חכם אם יש לך דירה וכתובת. לה ולאבא שלה אין לא זה ולא זה, פוצצו את ביתם. כבר כמעט שנואשה מהצלת חיי הילד אבל אבא הביא לה מחיֶרְפֶת סוסיא (ולא בלי תשלום מפולפל) אחד, רופא-אליל ומכשף של הוקוס-פוקוס, שלדבריו רק הוא בלבד יציל את בר-בטנה. זה, הקוסם, שמרגע ראשון לא נתנה בו אָמוֹן, היא אומרת, הדליק את האש בַּטְבוֹן שעליו היא אופה את הפיתות יום-יום. מַעַל לאש לַבֵּן היטב פרסת-ברזל של פרד, עד שדָּמְעוּ עיניו שלו עצמו מרוב החום. כשראה זיק-חֶשֶׁד בעיניה ציווה שתרופץ ותביא מן הואדי דלי של מי-נחל לצורך המשך הטיפול בתינוק האומלל. עד שחזרה עם הדלי כבר מְלָאָה הסביבה שוועותיו של הילד. נֶרָאָה כי ניצל ה"רופא" את עובדת הַעֲדָרָה והפיק את זממו. "זממו" הוא מגע הפרסה שלופנה בשלהבת האש הבווערת, זו שהצמיד מכשף נטול-לב זה לעור הפעוט האומלל. "מאפְנָה (מְכֹנָה) היא ריפוי רב-תועלת," אמר לה אדון הוקוס-פוקוס (תועלת רבה לרופא-האליל, אם לשפוט על פי גובה שכרו). "רוצח!" צרחה על אותו מְעַנֶּה-תינוקות שעניו רק לַפְּעֵעֵ. אך אבא סטר על פניה: "שתקי!" ושילם ל"רופא" את שכרו. הוא באמת האמין ש"ריפוי" מסורתי זה יבריא את הילד, מה שמראָה פי ימי-הביניים חלפו מן העולם כולו אך לא מֶהָר חברון. היא עצמה, כל הלילה, ישבה עם הילד, עָרָה, מייפכת פמוהו. מרחה על חזהו מישרת-עשבים שרקחה ידעונית מְאָל-בוֹרְג': בְּלִיל של שורשי וְלִרְיָאָן ושל צמח-מרפא מדברי, אלו-נְרָה, כְּתוּשׁ במכתש ומְהוּל בְּקַצַּת סַמְנָה (חמאה)

ביתית מותקת), להקל על יסוריו. עד שיצא שם רופא-האליל נרדמו הפעוט ואביה: זה – ללא כסף, וזה – ללא פוח, אפילו לא פוח לבכות. רק היא, פחיה שאינסטינקט אמהי להציל את גורה מפעם בה, ברחזה עם אור-שחר ראשון, בעוד אבא ישן, העולל בחיקה.

הוריתי לחייל שפנסו האיר את סאנא להכניסם, אותה ואת ילדה, לאוטובוס. נהג כלי-הרכב צוּנה להדהיר את רכבו ל"הדסה" עין-כרם, איש מנוסעיו לא גילה התנגדות והתחלנו לדהור בפול-גאז. לא היה איתי שם שום מיכשור בית-חולים בטיול זה שלנו לפטרה, וטובת התינוק האומלל לא הותירה ספק: רק טיפול בית-חולים. מיד בהגיעי למחלקה הפדיאטרית ביקשתי מבתי פי תחכה במסדרון. אני עצמי עטיתי כבר חלוק לבן, סטרילי, גוררת אל הקליניקה את סאנא ואת בנה. דבר ראשון מיהרתי שם למדוד את חום הילד, קורבן "ריפוי" הברברי של מר הוקוס-פוקוס, רופא-האליל. לאור הניאון, וכעת מקרוב, נחשפה לי זוועת אותה "מאפנה". כך מחתימים אות-קניין על גוף תיש (ותיש, פזכור, הוא השעיר לעזאזל). מראה הפויה על עורו של הילד גרם לי מיד לצמרמורת. היתה זו עדות מחרידה של סאדיזם, אומצה של בשר ושל דם. היא שימרה את צורת הפרסה כמו מנהג חייתי זה את קוצר-הדעת, את כל מחשפי הטימטום הפאגאני, את כל אפלת הבורות. סאנא חמאמי, זה שמה המלא של האם, התייפחה מולי חרש: צביה רדופה, מבועתת ממה שצפוי לו לעופר הרך. מפלס-החימה שבי שב וירד, מתאפס לחמלה מתוסכלת. מפלס-הפספית, במדחום הקודח, טיפס בפייטבעתו של התינוק אל על. מאוחר קצת יותר, להיבהוב הניאון החיוור כמו פניה של סאנא, נגלו לעיני, בחדות משועת, גם יתר הסימפטומים, כמסדר-זיהוי פלילי: שיעול, הפרעות-נשימה, העדר-תיאבון וכחלון-השפתיים. יותר מפל אלה קרע את לבי השיעול שחזר ותכף. הרתחתי, מתוחה מאוד, מחט-מזרק בוחקת (פניצילין וסטריפטומיצין) ופיללתי, הפעם אני, לגס רפואי שיצדיק את אותה התוחלת לגס שתלו בי, הן החייל שעצר את האוטו והן הילדונת-האם.

עיניה של סאנא ליוו את ידי העושות במלאכה, כמין אמבוס. כל יחוליה נתלו בנוזל הנגרע מחלל המזרק. כשמרחתי פלוראם-פניקול, לשיפוך הכאב, על זוועת אותה "מאפנה", ביקשה שאשוב ואמדוד את חומו של הילד, הילד בער. אפילו ברמז קלוש, בהסבר פופולארי לבור מדיציני, פלום לא גיליתי לה, פלום מאותה אבחנה שעלתה בי מיד. מה שזיהיתי, זיהיתי ברורות וממנו גורתי בעצם, היה מה שקרן-הרנטגן גילתה כשנלקח הפעוט לשיקוף. אקמפיאמה, מין סוג של מצבור מוגלתי בין קרומי ריאותיו של הילד. סיבוך מן הסוג המוכר, הנפוץ במקרים של דלקת-ריאות. חיטאתי מיד בפיסת צמר-גפן ספוג-יוד את עורו של עולל זה, ממש במקום שתחתיו נתגלה לי, ברנטגן, מצבור-המוגלה. אף שנוסיתי בכך לא אחת וידי היתה יד מיומנת, עצמתי עיני אינסטינקטיבית שעה שהמחט חדרה לבשרו. שלושה cc לידוקאין, הרדמה מקומית מאסיבית, אלה היו אמורים, אם בכלל, לממש את בואו של הגס. עכשיו העברתי משמאל לימין, כלפיד במירוץ-שליחים קריטי, מזרק מחוטא וארוך עוד יותר, שיחדור בין קרומי-הריאה. תיכף שאבתי אל פנים-המזרק את נוזל תמציתו של החולי. גון-המוגלה הלבן-צהבהב כמו נוקז מן הילד, אט-אט.

"זה בטוח, הלחיתה לי סאנא, נפחדת, שהוא המספין, לא ימות לי?"
-"סאנא, נטלתי את יד-הקטינה שלה, אל תדאגי, יהיה טוב."
-"אני אשה פשוטה אני. סתם באסיטה, יא דוקטור."
-"מה זה אומר?" לא הבנתי לאן היא חותרת, רועדת פולה.
-"זה אומר, התאמצה לבטא זאת פאלו לפלוט מגרונה איזה פית, שיש דברים רעים שמפחידים אותי נורא..."
-"מה למשל?"
-"למשל, נלחצה אלי, עין הרע, דוקטור. עונש."
-"עונש על מה?"
-"על החטא שחטאתי והוא משלם עליו, הוא..."
-"הוא. מי זה הוא?"

"זה הילד שלי. הוא חולה בגללי, גברת דוקטור. מה שעשיתי אני זו סיבת הקללה שרובצת עליו."

"מה כבר עשית?" לא הצלחתי לתפוס, "ועל מה את בכלל מדברת?"

"על מה שקרה בשנה שעברה ורודף אחר כל הזמן."

"סאנא, מספיק לדבר בחידות, פתחי פיף ותגידי לי דוגרי: מה העניין? מה רודף אחריך? אני מקשיבה לך. דברי."

היא צנחה על גבי הפיסא הסמוך וחידשה את בכייה שמקודם. רק לאחר שהשקיתי אותה בכוס מיים פתחה את לפה. היה זה, סיפרה, באותה מערה של אביה, שלה והילד. פארס, אביה, נחר שם בפנים נחרת-צהריים שליווה. שקט רוגע אפף את הוואדי, קצת קר אך לא זכר לגשם. היא עצמה בישרה באמיה על אש-גחלים, משגיחה על בכורה שניעור. ראמזי, הבן השני שפרגע הזרקתי לו מה שהזרקתי, עוד טרם נולד אותה עת אף פי שמו כבר ריחף בחלל, פגורל. בפשם זה עצמו נתקרא, היא אומרת, גם בנה הראשון, המנוח, זה שאיתו נפתחה הקללה הרודפת אותה עד היום. ואז, בלי התראה, נשמע קול ירי מן הוואדי: צרור אחר צרור של חימה אוטומאטית מפה וריקושטים של הד. "זה הם," ננער אביה משנתו פדב מוחרד זה, "או היאהוד או אנשי הליגיון. מונבים באל פתח. סימן נאחס... היא כלום לא שאלה, היא כבר ידעה, היתה מורגלת: משחק-השינאה הוא משחק עקלקל ופתלתול, כמו שבילי הר חברון. לא רק היאהוד והאל פתח אויבים בדם הם, גם הליגיון של מלכות אל-אורדון לא בוטח בזה או בזה. זו הסיבה, סח אביה (בפני בעלה, טרוריסט חמום-מוח, נמנע היה מפל פולמוס פוליטי או צבאי) שבספטמבר שנת 70 הופו הפאטאחיסטים באש ליגיונו של המלך חוסיין שטבח בהם בלי רחמים. הגיעו דברים לידי כך שאנשי עראפאת שברחו מערבה חצו את מימי הירדן ונשקם המוגבה צץ מעל ראשיהם, בעוד שפתיהם ממלטות זעקות-לעזרה לאויב שמנגד. "אישראיל!" זעקו אל קווי היאהודים, כאילו אישראיל טובה להם מאל-אורדון...

שוב נורו יריות. היא חיפתה באימה בלי לדעת למה לצפות שם. הילד לטש מול עיניה שתי אי-הבנות נוצצות, את עיניו. בפריץ חמלה אמהית, כחיה מגינה על גורה טרוף-הפחד, נטלה אותו בין זרועותיה, חולצת לו שד בתקווה כי ישקוט. אך פתע, באותה פתאומיות בה חל כל הלם, החשיך זוג צללים את פתחה של אותה מערה וברק נשק ניצת. שני מחבלים נתפרצו אל הפנים האפל, מתנשפים כמפוח. "נאגי שולח לך ד"ש," סח אחד מהם, "הוא בעמאן. שלומו טוב." היא הצליחה מהר להסתיר את שדה החשוף אבל לא את ההלם. מנין ידעו שהיא כאן, דווקא כאן, הרי יש פה הרבה מערות. ומנין ידעו שאכן אשת נאגי היא, מי הם ומה רצונם כאן? רגע תלתה באביה מבט של תמיהה, של קריאה-לעזרה. אך פארס הזקן, אמוץ על צפן-הכנוע – זה המחניף לחזק מחשש פן תונחת עליו נחת זרועו – מיהר והזמין את פורציו שפלשו לו כפיל לחנות של חרסינה: "תפאדלו, אנא, ברוך בואכם תחת צל קורתי הדלה..."

כאן נשמעה צעקה פולחנית, מבחוץ, מעומקו של הוואדי, זה הנפתל לרגליו של ההר שאותה מערה בצלעו. "צאי מיד החוצה, יא אשה!" שאג קול גבר, "יודעים שאת שם, חבוייה בניקבה זו ממש פעכבר בחורו." אף להסס לא היה לה סיפק. או לדחות. או למחות. או לברוח. קנה-מקלעו של אותו מחבל שנגח בגבה מאחור, נילוה לו מיד לחשו הנבעת של ההוא, בן-זוגו הסמוך לו: "יאללה, תצאי אל הפתח, אשה! עם הילד! ותני לו לינוק!"

"הילד?" בקעה זעקה מגרונה, אך ההוא כבר חסם לה את פיה במלוא כף ידו שהדיפה ריחות של זיעה ושל שמן-רובים.

"כן, עם הילד!" נהם, "למה אלה, התסים ההם, היאהודים, לא יורים על תינוק ועל אם, אז שניכם תשמשו לנו כאן קיר-מגן..."

שוב חזרו הקריאות מתחתית המידרון, מעומקו הסמוי של הוואדי. הפעם, שעה שיצאה עם הבן אל הפתח, קלטה עוד מילים. "ראית שני גברים מסתתרים באחת הנקבות?" נצטעק אותו גבר. מכאן נסתבר לה פי אין הוא בטוח אם שני המחבלים אמנם אצלה, במערה.

"לא," צעקה אליו, "כלום לא ראיתי. הייתי בפנים, יא חאוואג'ה..." ההוא שם, למטה, נמלך בדברים עם רעו, בשפתם הזרה. אך כאן, במפתיע, הובהר לה שדווקא ראה, ומבין, ויודע. "ראינו," צעק, "איך שניהם נכנסו לנקורה שלך, שקרנית..."

מפאן, ממש מרגע זה, הואץ פתאום הקצב. קצב הדם הפועם בצדעיה וקצב כל מה שקרה. "תסתלקי מהפתח לפני שנירה, לא מקום בשביל אמא וילד..." שני היאהודים, באצבע על הדיק, קצבו לה ארפה, שתזוז.

- "אין פאן איש, " עוד הספיקה לצעוק, מבועתת, "תבוא ותבדוק פה, יא סדי. " אך כבר היה זה, הנחבא בצילו של גבה, משפדה בנשקו. מה שליחך את עורפה מאחור כפרסה מלובנת, פ"מאפנה", היו אימיו: "אם תזוזי, שרמוטה, אירה גם בילד, גם בך..."

- "אמרתי לך: זוזי משם!" נשתאג היאהודי ההוא, מן הוואדי, "תראי, גם אני, גבירתי, אבא. חבל לספן גם אותך, גם את בנך..."

היא שמעה, עד צמרמורת שמעה, אבל לא את קולה שהפגיע "רק רגע!" כי אם את מפץ אותו צרור שירה בו ההוא המוסתר בגבה.

זה, היאהודי, צנח פתאום ארצה על פני ערוצו של הוואדי בעוד חכרו משיב אש אך גם הוא נתמוטט בתוך רגע, ירוי. אלמלא נחרטו בלפה מילותיו של ההוא שאמר שהוא אבא, לא היתה מתיירת מנקמת הגורל הכרוכה אחריה פצל.

- "מה פירוש כמו צל?" לא הבינתי מה היא סחה.

- "ממש באותו ערב, דוקטור, מת לי בני הבכור... ניסינו הכל, מכשפים, ידעונים, רופאי-אליל, עשבי-מרפא, כלום לא עזר, הוא מת לי. שנה אחרי, במירדף של יאהוד, נהרג לי גם נאגי, אביו. עכשיו תורו של ראמזי השני, " אמרה, דומעת, "בגלל אותה קללה שנדבקה אלי, מאז..."

- "סאנא, " אמרתי לה, "סאנא, זו שטות. סתם אמונה טפלה, ואין בין זה לזה שום קשר."

- "קשר עם מה?" שאלה נואשות.

- "עם הילד הבכור ועם נאגי. הם מתו במקרה וכל אחד מקרה אחר פה. אין פאן קללה ואין עין רעה ואין נאכס, זה הכל חנטאריש."

- "את לא תופסת, דוקטור, " סיננה בין דמעותיה, "אין פעולם מקרים, הכל מכתוב (נקבע מראש). רימיתי את ההוא, את היאהודי שצעק לי לזוז עם הילד, שלא נפגע. גם אני, גבירתי, אבא, אמר. אפילו פניו, פשהיה כבר הרוג וירדנו למטה לוואדי לראות אם אפשר להוציא מפיסיו וכיסי חברו קצת שלל, הביטו עלי במבט פזה נאכס, האשימו אותי, גזרו עונש. עין רעה, ובפרט אם זו עין של מת, מטילה בך פישוף..."

- "איזה פישוף? המתים לא רואים כבר שום פלום, " הזדרזתי לומר לה.

- "לא, גברת דוקטור. סליחה, את טועה. הם רואים וצבוקהם. הכל. מאן חאפר חופראתן, אומר הפיתגם, 'לאחיהי, ' (יעני, מי שחופר בור לאחיהי) 'ואקעא פיהא' (הוא עצמו נופל לתוך הבור). "

- "אז מה מצאתם בכיסם של המתים?" שאלתי.

- "זה לא אנחנו שמצאנו, " מיהרה לומר. "זה אלה שירו בהם ישר מתוך הפתח שבשבילם אני ובני שימשנו קיר-מגן. " רגע אחד נשנקה בשתיקה וגמעה לאיטה מן המיים. "רק לאחר שהשקט חזר אל הוואדי ירדנו איתם. הם לא התנגדו שאני ואבי נצטרף לפשיטת-השלל שם, רק שידענו מראש שאם יש שם דבר-ערך יקחו אותו הם."

- "היה שם דבר-ערך?"

- "עוד איך, גברת דוקטור. אחד מן ההם שליוונו מצא בתרמיל הצבאי של אחד היאהודים מכשיר של קסמים."

- "איזה מכשיר?"

- "הם קראו לו 'אל קאמרה'. משהו לוקסוס. פאראנגי. אבא שאל אותם מה זה ואלה ענו לו פמילה פזאת זרה: 'פולארוואידי'. אני אשה פשוטה אני, רק באסיטה, יא דוקטור. אבל הבנתי שם שזה יקר, יקר מאוד."

- "אז איך זה ה'אל קאמרה' הזאת קשורה, " שאלתי, "לקסם, לכישוף, לכל אותם ההבלים?"

- "קשורה מאוד ואין בזה שום הקל, גברת דוקטור, פי תיכף האחד מהם לחץ שם על פפתור בגוף של ה'אל קאמרה' הזאת, מכשיר-הקסם, שמתוכה יצאו סנאר (תמונות) של המתים."

- "למה היה להם צורך בכלל בתמונות של מתים?" השתוממתי.

- "בשביל להראות - כך הסבירו לאבא - לאלה ששלחו אותם, שלא שלחו לשווא. רק מה, זמן קצר לאחר שהלכו נתקלו שם באמבוש יאהודי, ככה שכמו בפיתגם הם נפלו אל הבור שחפרו בעצמם. רק לאחר שיצאו היאהוד מן הוואדי ובא כבר הערב, הרבה אחרי שחזרנו לתוך מערת-

מגורינו בהר, ירד לשם אבא שנית בתקווה שימצא על גופות הַיְאֹהוּדִים מה שנשאר אם נשאר שם דבר-מה שעוד לא שרדו רוצחיהם. רק מה, אותה עין רעה ואותו מזל נֶאֱכָס איכזבו גם הפעם: שתי הגופות לא היו שם, כאילו חטף אותן שֵׁד מיסתורי. אבא אמר שוודאי נאספו על ידי חבריהם עוד מקודם, כך שיצליחו לקבור אותם כמו שְׂדֵת-מוֹסָה דורשת מהם. ואז, ממש בְּרַגַע שעמד לחזור הביתה, הבריק דבר-מה באור-הדימדומים מול שתי עיניו. היה זה ריבוע קטן של קרטון שנשמט לַצֵּלָם בלי שחש בו, למה שתיכף החשיך שם ושני היורים מיהרו לבסיס. אבא לקח אותו בלי היסוסים וחזר לניקרה שָׁבָה גרנו (בלי להבין מה שיש לו בְּיַד ושפבר מנבא לו רעות). רק בשעה שקירבתי אליו את ה'לוקס' השחור מרוב פִּיח ראינו את מה שהיה בְּרִיבּוּעֵהּ ההוא והתחלנו לרעוד. היתה זו תמונת הגופות של אותם הַיְאֹהוּדִים ששוב לא היו שם, לא במקום שנורו וצנחו על הארץ ולא פְּחִיִּים, רק באותם חלומות נוראים שפקדו אותי כל אותו לילה. 'הכל עָלָא חֶסָאב, יא מְלַעוֹנָה', קראו אלי שתי הגופות, 'יש חשבון'...

"בבוקר הלכתי לכפר, לַאֲל-בוֹרְג', אל אותה ידעונית שהזכרתי. זאת שלימדה אותי איך שרוקחים בשביל 'מֵאֲכֹנָה' מישרת-עשבים. אמרתי לה: 'יא ח'אַלְתִּי, יש לי פחד על הילד. שתי רוחות-מת שחלמתי הלילה פִּישְׁפוּ לי עליו מזל נֶאֱכָס.' תקעה ההיא עיניים בתמונה של הַיְאֹהוּדִים, זאת שקירבתי אליה בְּיַד שרועדת לי כֵּאֵן עד עכשיו. אמרתי לה שבתמונה הם דוממים כמו אבן אבל בְּסִוּוּטִים שלי הם עוד חיים מאוד. ואז, כשרק שמעה איך שהינקתי את הילד ואלה הסתתרו לי שם מאחורי הגב, אמרה לי: 'יא בְּיַנְתִּי, שמרי אותה טוב את תמונת המתים, כמו קמיע. שום מזל נֶאֱכָס לא יפגע בְּךָ כל עוד את שומרת עליה חזק.' ככה הבטיחה אותה ידעונית אך גם זה לא עזר, גברת דוקטור. עובדה שהבכור ואֲבִוּוּהוּ כבר מתו לי בין הידיים גם הם..." היא שלפה מִמְּפֶתַח-שמלתה הבלויה איזה צרור מלופף בחוט-צמר. כלום לא הבנתי מִמָּה שביקשה להראות לי, כולה בעתה. בצרור היתה שקית ובשקית היה ה"פוטו" של שתי גופות ההרוגים ההם, מן הַיְאֹהוּדִים. הייצצתי בתצלום וכל דְּמִי קפא לפתע. עוזי שלי, סרן עוזי עֵילָם, שכב מת שם, עם צבִי'קָה, סגנו. הִדְחַף הראשון, החייתי, האינסטינקטיבי, היה לחנוק את הניבֹנָה הזאת בשתי יָדֵי. לא לטפל בו בְּבִנָּה שום טיפול, שיסלח לי אדון היפוקְרָטֵס. רק בגללה אין לְבַת שלי אבא ולי את האיש של חיי. אבל תיכף זכרתי את כל סִוּוּטֵי-הַאֲשָׁמָה שלה, כל הקולקציה. זה שגם היא אלמנה, יתומה מאביה ואֵם שפולה. אולי, אֵם לא אנהג בה פרופאה, רק פנוקמת, יוכפל השְׂכּוֹל שלה גם עם הילד השני.

"את יודעת?" אמרה לי מבלי שתקלוט מה עובר בי ממש אותו רגע, "שבוע לאחר שנהרגו שני הַיְאֹהוּדִים על קרקעית הוואדי, באותו מקום ממש, יצאו שם מתוכו של העפר אחר הגשם פרחים קטנים כאלה, אדומים כמו טיפות דם. תיכף הבנתי שיש לזה קשר עם מה שאני אֲשָׁמָה בו: דם הַיְאֹהוּדִים שֶׁפָּגַע העפר ההוא רק בגללי, בגללי..." היא שלתה לי, ישר מְפִיסָה, איזה פרח מעוֹךְ, ואמרה: "זה הפרח." פָּחַד נורא נסתמן בפְּנִיָהּ, כמי שממתין לעונשו. זיהיתי את הפרח בנקל, מיד היכרתי. שמו הבוטאני, כלומר בלטינית נוקשה של מגדיר-צמחי-בר, הוא שֵׁם ארוך מאוד, שובר-שיניים, *Helychrysum*, ואילו בעברית שלנו "דם המפפים". בכל חנופה נוהגות רוויטל ואני לקוטפו שם בְּוֹאֲדִי (הוואדי מול "הדסה", לא ההוא, עקוב-הדם), לשים באגרטל ליד חנופיית-הגפן, לזכר החשמונאים של אז ושל עכשיו. עוזי שלי הוא אחד מרבים, אֵם פי לי ולבְּתִי הוא האחד שאין תחליף לו. עכשיו, שכאן בְּבִית, בשכונת גֵּלָה שלנו, בְּרַחוּב הַאֲנָפָה שלא מְזַמֵּן ירו עֵלָיו, נְחֹוּג אצלנו חג-אורים על רקע הקאסאמים שנחתים כמעט יום-יום על תושבי שדרות, אני מְתַקְשָׁה, מתקשה עד מאוד לא לשמוט כאותה פיסת "פוטו" שאבא של סאנא מצא בְּמִקּוֹם בו נורו בעלי וסגנו – את זיק האופטימיות, זה שלמרות מחשְׁפֵי השינאה היוקדת, זאת שֶׁמְשֵׁנִי עֵבְרִיו של הגבול, יפזר פה פרחים ולא דם. פלא ה-*mi*, הוא הקול השלישי הנוצֵר מצירופם של *do* ו-*sol* למין הארמוניה, אותו *over tone* מיוחל וְכִמּוּהָ שפל הדיסונאנסים מתלכדים בו לְתִיקוּוּהָ, נלחם בי בקושי הולך וגובר על מימוש אותו נס-פך-השְׂמֵן: נס שקורטוב השְׁפִיּוֹת (אֵם נֶשָׂאָר בו עוד) איכשהו יספיק, להם ולנו, לְזֵרוֹת אור...